

Archívum

Elismervény: így lehet, így kell!

Márkus Béla: Mennyei elismervény

Babus Antal

2012. május

Márkus Béla debreceni irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, egyetemi tanár szédületes tempót diktál. 2010-ben két könyvet is letett az olvasók asztalára: egy monográfiát Dobos Lászlóról, a Kossuth-díjas felvidéki magyar íróról, valamint az utóbbi években írott esszéinek, tanulmányainak gyűjteményét, a *Mennyei elismervényt*.

Szín pompás, változatos tematikájú könyv a *Mennyei elismervény*, fényesen illusztrálja szerzője meglepően tágas érdeklődési körét és tudását. Egyformán otthonosan mozog határon túli irodalmunkban, a kortárs magyar irodalom népi-konzervatív talaján és urbánus-liberális aszfaltján, naprakészen ismeri a hagyományos, oknyomozó irodalomtörténeti munkákat és a posztmodern teoretikusokat is. A kötet kezdő írása megfoghatatlan műfajú, s még szokatlanabb című: *Pingyom, pocem, pócurka. Egyelőre* nincs jelentősége, hogy mit jelent e három különös szó, illetve csak helyi jelentősége van, mert ezek a Márkus Béla által szülőfalujának, Bükkaranyosnak emelt lírai-próza emlékműnek az építőkövei, s elég, ha az aranyosiak ismerik őket. Sokalakos emlékmű ez, családtagok, barátok, pajtások egyaránt feltűnnek rajta, de a központi szereplő maga a falu, vagy inkább maga az emlékezés. Emlékezés a falusi gyermekévekre, az eltűnt időre, a viharos 20. századi történelemre: a Don-kanyarra, az aranyosi szovjet laktanyára, '56-ra meg sok minden másra. Többek között a hetvenéves Székely Dezső költőre, a falu szülöttére, az idősebb kortársra, barátira is. Bükkaranyos nevezetes hely, méltó az emlékezésre, úgy nőnek ott ki a földből a literátus emberek, mint – egy kis andalító líra ne legyen idegen a kritikustól! – langy nyári zápor után a szegfűgomba a napsütötte mezőn. Itt cserepedett – pardon: cseperedett – fel a már említett Székely Dezsőn kívül Bari Károly költő és Márkus Béla is. (A falu többi híres szülöttjéről később esik szó.)

Sütő András régóta állócsillag Márkus Béla szellemi égboltján, és Szőcs Gézával egyetértésben vallja, hogy Tamási Áron halála óta az ő elvesztése az erdélyi kultúrát ért legnagyobb veszteség. Márkus kitart Sütő mellett napjainkban is, amikor liberális, posztmodern körökben – ilyenek már Erdélyben is jócskán felütötték a fejüket – csak fanyalogva emlegetik. Furcsa módon azok támadják politikai, közéleti szerepvállalása miatt, akik mások esetében ezt lényegtelennek

tartják, s csak a mű, a művek fontosságát hangsúlyozzák. Sütő nem kergetett délibábokat, Trianonról úgy vélekedett, hogy „volt, van és megmarad”, s éppen ezért a politikai realitásokhoz igazodott pályáján. Nyilvánosan nem szaggatta meg a ruháját, nem szórt hamut a fejére, de őszintén és meggyőzően megindokolta fiatalkori baloldali vonzalmait: az ő nemzedéke „az antoneszkánus, Mániu-féle román jobboldal tömegmészárlásai elől csak balra” menekülhetett. A parlamenti képviselőseget pedig azért vállalta, hogy „valamiképpen ott is, a törvényhozó fórum szintjén is kimondjuk, világ elé tárjuk a jogfosztott erdélyi magyarság gondjait”. Sütőnek voltak ugyan illúziói és tévedései, de mindig egy parancs lebegett a szeme előtt: „mindenekelőtt megmaradni, fennmaradni, s majd csak azután úzni a csodaszarvast.” Márkus Béla hangsúlyozza, a fenti életrajzi tények dacára sem vonható kétségbe, hogy műveivel Sütő részt vett a romániai kommunista rendszer fellazításában, lebontásában. Arról nem is beszélve, hogy a legvadabb években is komoly pénzadományokkal támogatta református egyházát. Ne gondoljuk azonban, hogy Márkus Béla elfogult Sütő iránt! Ő maga figyelmeztet a tények tiszteletben tartására: nem szabad elkenni, hanem szembe kell vele nézni, hogy az író 1970-től egy cikluson át a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának póttagja volt. Nem a kényelmetlen adatok elhallgatásával kell őt védelmezni, megvédi ő saját magát, illetve megvédi őt az életműve. A Ceaușescu-korszak borzalmait a saját bőrén nem tapasztalt ifjú korosztály doktriner bíráskodását viszont határozottan visszautasítja Márkus, s csattanós választ ad a Sütőt lekezelőn, lefitymálón „kismesternek”, „átnyergelő lócsiszárnak” minősítő kolozsvári újságírónak. A kötetben ekkor villan meg először epébe, gyilkos iróniába mártott félelmetes „pengéje”.

Márkus Béla nem úgy dolgozik, mint a gyors tollú kritikusok szoktak volt, akik *jó esetben* elolvassák, de inkább csak átlapozzák a bírálendő könyvet, ő az egész életmű fölényes ismeretében ír egy-egy műről. Szilágyi István *Bolygó tüzek* című válogatott szépprózakötete kapcsán tűnik ez ki a legnyilvánvalóbban. Most azonban mégsem erről, az életmű minden csínját-bínját ismerő cikkről fogok szólni, hanem a kötet rövid, címadó remekéről, a *Mennyei elismervény*ről. Aki már vett részt díjátadó ünnepségen, tudja, hogy ezek általában elcsépelet forgatókönyv szerint zajlanak. A laudáló lexikonszócikkszerűen felsorolja az ünnepelt érdemeit, majd taps közepette átadja a kitüntetést. 2008-ban a Magyar Írószövetség Arany János-díjjal tüntette ki Szilágyi Istvánt, s Márkus Béla köszöntötte a *Kő hull apadó kútba* íróját. Neki még ebbe a monoton rítusba is sikerült szellemet, szellemességet csempésznie. Szakított a bejáratott sablonokkal, Arany Jánost idézte meg a túlvilágon, az ő szájába adta köszöntőjét. Arany és Szilágyi életművének pompás ismeretében villantotta fel a két életút párhuzamait, kapcsolta össze Arany balladáit Szilágyi balladás hangjával, Arany János nagyszalontai barátját, Szilágyi Istvánt névrokonával, kortársunkkal, a kolozsvári prózaíróval. S mindezt nem görcsösen, erőltetetten, hanem könnyedén, elegánsan, olykor iróniával fűszerezett zamatos nyelven.

Az erdélyi után hazai írókat, témákat elemző fejezet következik, s ugyanúgy, mint Szilágyi Istvánról, Ottlik Gézaról, Csoóri Sándorról és Ágh Istvánról is a teljes életmű ismeretében értekeznek. Érdemes figyelni a szerzőkre, az ő értékrendjében Ottlik nem zárja ki Csoórit: a *Budáról* ugyanolyan szakavatottan ír, mint a *Futás a ködben*-ről. Ugyanúgy érti a rezignált, a lét értelmét feszegető Ottlikot („Csak látogató vagy itt, néző”), mint a szülőföldje és szülőföldje népe pusztulásával a szociográfus éleslátásával szembenező Csoórit („A hazák s az otthonok mind sorban süllyednek el”). Márkus világképében a magyar sorskérdések iránti fogékonyság és a szembenézés a lét retteneteivel nem kioltják, hanem erősítik egymást. Ágh István *A megtalált időből* című kötetének kapcsán pedig azzal lepi meg a recenzenst, hogy verstani jártasságát csillantja meg, a farkasszonetről értekeznek imponáló szakszerűséggel.

A kötetből terjedelmével és alaposágával is kiemelkedik a tizennégy könyvet elemző, de ennél jóval többre hivatkozó, jóval többre utaló hatalmas tanulmány, a *Spionpróza*. Negyven lapon tárgyalja a kommunista rendszerben besúgásra kényszerített emberek sorsát, jellemét boncoló műveket. Nemcsak a slágernek számító Esterházy-regényeket, a *Harmonia Caelestis* és a *Javított kiadást*, hanem például Nagy Gábor és Kiss Judit, valamint az újvidéki Bordás Győző és az erdélyi Lőrinc György témába vágó regényét is. (A prózai műveken kívül futólag, pár mondat erejéig kitér Bánffy Miklós, Páskándi Géza, Sütő András és Nádas Péter „spiondrámáira” is.)

A rendkívül összetett, tengernyi adatot, tényt és véleményt felvető, ütköztető tanulmány gazdagságát visszaadni nem, csak érzékeltetni lehet. Az azonban kétségtelen, hogy a besúgás, a besúgók megítélése ugyanúgy két táborra osztja a magyarországi írókat, mint szinte minden más. A legmarkánsabb liberális felfogás Kukorelly Endréé, aki mindig megmondja a „tutit”: „akik csak úgy, miközben reggel szépen fölkeltek, este nyugodt szívvel lefeküdtek, mintegy mellékfoglalkozásban legitimálták a rendszert. Álmukban is, azzal, hogy egy levegőt szívtak vele.” Tehát aki a kommunista rendszerben élni merészelt, aki egy slukkot is szívott a levegőjéből, az mind cinkos volt, sőt, talán még a halottak is! Márkus Béla finoman figyelmeztet, hogy fölösleges ez a mindent egybemosó bösz igyekezet, hiszen némi különbség mégiscsak van feljelentő és feljelentett, áldozat és hóhér között. (A besúgók bűnösségét relativizáló gondolatsor Nádas Péter *Szegény, szegény Sascha Andersonunk* című 1992-es cikke óta futott be szédítő karriert baloldali-liberális körökben.) Sajnos, abban is biztosak lehetünk, hogy mondjon Márkus bármit, érveljen bármily meggyőzően, soroljon fel cáfolatul bármennyi adatot, ezek hidegen hagyják Kukorellyt – és elvbarátait is –, aki imígyen nyilatkoztatta ki túlélési vagy inkább megélhetési ars poeticáját: „alakítsd ki a nézetedet, azzal elégedj meg végleg, máséval meg ennek megfelelően elégedetlenkedj a végtelenségig”. Kukorellynek ebből a laza, sem a tényekkel, sem az égvilágon senkivel sem törődő, önelégült hozzáállásából bőven kap ízelítőt a *Mennei elismervény* olvasója. Kukorelly úgy nyilatkozik – nem, nem is nyilatkozik: ítélkezik! – Gömbös és a népi írók 1935-ös találkozásáról, az 1957-es

Kossuth-díjasokról, Németh László szovjet útjáról, Illyés Gyuláról – azaz, érdekes módon, mindig a népi írókról –, hogy napnál világosabb, csak a pletykák jutottak el a fülébe, s még az alapvető szakmunkákat sem ismeri. A hangneme is elképesztő: „...ki a csöcs az a szegény Simon?” – kérdezi Simon Istvánra, a *Mirza* költőjére célozva. Márkus Béla nem olyan keresetlen közvetlenséggel józanítja ki Kukorellyt, mint Moldova György tette volt a Kultúrház egyik 2006-os adásában, amikor a *Ki a férfigenitalia vagy Te?* vagy valami ehhez hasonló, de frappánsabb kérdés hagyta el Kádár János életrajzírójának a száját. Márkus Bélától idegen ez az elvtársias, proli tempó, őt nem ragadják el ennyire az indulatai, inkább egy szalonképes, ízig-vérig urbánus író, Mészöly Miklós szemléletes mondatát ajánlja Kukorelly figyelmébe: „Madárfos vagyunk mind a Sió patakon.”

A félreértések elkerülése végett tisztázzuk: sem Márkus Béla, sem más nem állítja, hogy Simon István a magyar irodalom fölülmúlhatatlan klasszikusa, de ettől függetlenül is túrhetetlen Kukorelly kocsmai zsargonja. Ez a „csöcsös eset” más szempontból is tanulságos. Márkus Béla cikke a Szépirodalmi Társaságának honlapján is olvasható,^[1] benne az idézett mondat is. Kukorelly ugyanezen a honlapon elérhető szövegéből^[2] azonban gondosan kitörölték a kompromittáló részt, azaz, ha úgy tetszik, innentől kezdve Márkus Béla rágalmaz. Az internet előtti korban, a kommunista rendszerben is virágzott a delfinológia, de akkor legalább fáradtságos és költséges munka volt a szövegek miskárolása. Ha már elhagyta a nyomdát a mű, körbe kellett járni a könyvtárakat, könyvesboltokat, be kellett gyűjteni a veszélyes példányokat, majd újra kinyomtatni a kiherélt szöveget. Ma mindez egy gombnyomással megoldható, s nehéz bizonyítani, ki mond igazat, s ki rágalmaz. Szörényi László majdani követői nincsenek irigylésre méltó helyzetben!

Talán túlzásnak tetszik, de semmiképpen sem haszontalan, ha még egy bekezdés erejéig Kukorellynél időzünk. 2006-ban *Magyarország irodalmi névjegye* című, három CD-ből álló irodalmi antológia jelent meg külföldieknek. A második CD egy klasszikus, egy modern és egy kortárs költőt mutat be tizenöt európai nyelven: Petőfit, József Attilát és Kukorelly Endrét. Újra és újra ezek a fránya triászok! 1945 után Petőfi–Ady–József Attila volt a hivatalos kánon, de akadt valaki, aki ezt elfogadhatatlannak tartotta, s a Petőfi–Ady–Hidas Antal hármast tartotta volna igazságosnak. Ez a „szerény”, elégedetlenkedő valaki maga Hidas Antal volt. Persze Hidas mellett is komoly érvek szóltak, például hogy Kun Béla volt az apósa. Végül is ez a súlyos érv nem bizonyult elégségesnek, s az önjelölt Hidas kudarcot vallott. Nem így Kukorelly! Neki – egy alkalomra – sikerült, ami Hidasnak nem, de azt egyelőre még találgatom, hogy milyen érv szól mellette. A finnyásabb ízlésű embert talán zavarja egy kicsit, hogy az antológia harmadik, hatvanhat kortárs író, költőt bemutató CD-jét maga Kukorelly válogatta...

Aki nem hajlandó szembenézni a ténnyel, hogy a magyar irodalom népi-nemzeti-konzervatív és urbánus-liberális táborra szakadt, önmagát csapja be. A kettéosztottság szomorú ténye Márkus Béla könyvében is lépten-nyomon tetten érhető, s amint már az eddig elmondottakból is nyilvánvaló, tanulmányainak,

esszéinek jelentős hányada a népi-konzervatív táborot ért rágalomáriák, támadások – pontosabban fogalmazva: orvtámadások – kivédését, illetve visszaverését célozza. Márkus Béla félelmetes bajvívó, s „bajvívó cikkei” elegáns, élvezetes mesterművek. Nem dörgegelmes, haragos profétaként szidja, kaszabolja ellenfeleit, hanem saját fegyverüket fordítja ellenük, így téve őket nevetségessé. Márpedig azt már az ókori görög szónokok is tudták, hogy az nyer, aki megnevetteti a hallgatóságot. Ezekben a cikkekben bontakozik ki leginkább Márkus egyénisége, árad szét fanyar, olykor gyilkos iróniája, s ami mindennél fontosabb – irigylésre méltó tájékozottsága. Szóvá teszi, hogy az urbánus tábor annyira nem létezőnek tekinti a népieket, hogy hetilapjában, az *Élet és Irodalomban* még a látszat kedvéért sem, még elvéve sem olvasható kritika róluk. Az urbánusok csak egymást olvassák. Ellenben Márkus Béla mindent elolvas, naprakész az urbánusokból és a *Népszabadságból* is. Kulturális-politikai életünk bennfentesei között köztudomású, hogy Haraszi Miklós és Demszky Gábor hajdan maoisták voltak, de Márkus Béla az urbánusok második vonalába tartozó Kálmán C. Györgynek, a népiek iránti ellenszenvéről ismert kritikusnak – elég, ha csak *Mi bajom Nagy Lászlóval?* című cikkére emlékeztetek – az előéletéről is kínos epizódokat idéz fel. Kálmán C. már fiatalon, a Kádár-rendszerben sem értette, hogy március 15-én miért éneklük a *Himnusz*t, s ő barátjával, Fábri Péterrel az *Internacionáléra* zendített rá, azzal kontrázott.

A kötet másik terjedelmes tanulmánya Závada Pál műveiben, *A fényképész utókorában*, a *Milotában* és a *Jadviga párnájában* elemzi az alföldi szlovákság képét. Nem kell bizonygatni, hogy ma, a felvidéki magyarság ellen irányuló agresszív szlovák nemzetiségi politika idején ez mennyire fontos. Márkus Béla tanulmányából kirajzolódik, hogy idehaza finomabb eszközökkel ugyan, de szintén folyik mítoszteremtési kísérlet. Magyarországon köznevetség tárgya lenne bárki, ha Balassi Bálint, Madách Imre vagy Mednyánszky László szlovák voltát bizonygatná, a mítoszteremtés tehát másra irányul. Például a mézre, a méhészkedésre, melyet sajátosan szlovák foglalkozásként említ az író. Ehhez csupán egy megjegyzést fűzök hozzá. Kamaszkori székelyvajai nyaralásaitól kezdődően, amikor a méhesbe vonult vissza olvasni, szemlélődni, Fülep Lajos szemében a méhes volt az idill megtestesülése. Köztudomású, a nevéből is látszik, Székelyvaját nem szlovákok lakják! A méhészkedés, a méz az egész világon elterjedt, nem köthető egyetlen néphez vagy népcsoporthoz sem. Település-földrajzi kutatásokra hivatkozva Márkus meggyőzően cáfolja Zavadának azt az állítását is, hogy kapcsolat lenne a településforma és az etnikum között. Ami az alföldi szlovákoknál valóban jellegzetesen szlovák, az a népviselet pár ruhadarabja és az ételek, elsősorban a mákos-mézes rétes, valamint a nyelv. Egyik legfontosabb költeményük, Samo Tomášik verse, a *Hej, szlovákok* is azt hangsúlyozza, hogy addig él a szlovákság, amíg a nyelve. A 19. század óta szinte minden nép így vélekedik az anyanyelvéről.

A Szegedy-Maszák Mihály és Veres András szerkesztők nevével jegyzett, *A magyar irodalom története 1920-tól napjainkig* esetlegességeit, egyoldalúságait

többen számba vették már, s Márkus Béla számos kifogását nincs hely felsorolni. Helyette csupán egy megállapítására hívom fel a figyelmet, amelyet a rá jellemző nyelvi találékonysággal fogalmazott meg: a Reményik-féle „ahogy lehet” felelősségét felváltotta az „ahogy esik” (úgy puffan) felelőtlen életfelfogása, gyakorlata. A szerkesztők annyira felületes munkát végeztek, hogy időnként a tanulmányok *tényszerűen* cáfolják egymást. Például, két tanulmány egymással homlokegyenest ellenkezőt állít arról, hogy 1956 után Örkény Istvánt meddig sújtotta közlési tilalom. Sem a szerzőnek, sem a szerkesztőknek nem tűnt fel az sem, hogy Sánta Ferenc *Ötödik pecsétje* nem novella! Teljesen esetleges, hogy ki maradt ki, s ki került be a kötetbe – illetve dehogyis véletlen: a liberális-posztmodern irodalmi ízlés üli torát a „spenót” és a „sóska” utódjának szánt cikkgyűjteményben. Bizonyítékképpen érjük be két példával. Standeisky Éva 1956 irodalma legfőbb jellemzőjének azt tartja, hogy „felfokozott magyarságtudat hatotta át”. Ez igaz, csak az a baj, hogy a szerző ezt nem elismerésnek szánja! A kortárs írók közül szó esik Gordon Agátáról, Forgács Zsuzsáról és Köves Viktóriáról, de az európai hírű Szabó Magdáról nem, ahogyan Galgóczy Erzsébetről, Vathy Zsuzsáról, Ács Margitról sem. Márkus Béla ebben az alapos, remek cikkében is azt a bátorságot teszi szóvá, amellyel a szerzők a tényeket mellőzik, mint például az *Újhold* és Pilinszky kapcsán is. Hiába unalomig bizonyított, cáfolhatatlan tény, hogy Pilinszkynek mindössze egy verse jelent meg az *Újholdban*, hogy tudatosan a *Vigiliában* és a *Válaszban* publikált, mert mint nyilatkozta: „legalább ezzel jelezhetem emberi és írói hovatartozásomat”, a lapot ismételten Pilinszky nevével kísérlik meg piedesztálra emelni.

Az eddigiekből Márkus Béláról akár az a hamis kép is kialakulhat az olvasóban, hogy az élő fába is belekötő izgága krakéler. Szó sincs róla; sohasem azért vív, verekszik, hogy verekedhessen, kötözködhessen. S még csak *az* igazságot sem nyilatkoztatja ki, csupán a tényeket tisztelve közelít a minél teljesebb igazsághoz. Márkus Béla a tények tiszteletét, az árnyalt megközelítést kéri számon Széchenyi Ágnes *Lélegzetvétel* című kötetén is. Nemcsak az újra és újra a népi írók – elsősorban Illyés Gyula – kárára elkövetett részrehajlást, torzítást leplezi le, hanem az elemi bakikat is. Érjük be egy példával. Sarkadi Imrének *A szökevény* című elbeszélésében „többszöri újraolvasáskor sem találtuk azt a katonát, akit az elemzés említ, hogy »rendfokozata« lenne, mint ahogy valójában »ebéd«-ről sincs szó, reggeliznek...”. Hangsúlyozom, Márkus Béla nem keres a kákán is csomót, sőt szinte feszélyezi, hogy a szebbik nem képviselőjének fejére kénytelen olvasni a hol hanyagságból, hol elfogultságból, hol meg rosszindulatból fakadó pontatlanságokat, csúsztatásokat.

A könyv utolsó fejezetében a szenvedélyes olvasó, a szenvedélyes filosz nyilatkozik meg: szorosabb értelemben vett irodalmi kérdéseket tárgyal. A Nap Kiadó *In memoriam* sorozatában – a *Mennyei elismervény* is náluk jelent meg – Márkus állította össze a Móricz-kötetet, ezért – természetesen – minden Móriczcal kapcsolatos könyvet elolvasott, s ezeket szemlézi. Az utóbbi években Móricz naplóján kívül Hamar Péter könyvei kavarták fel leginkább az író körüli állóvizet.

Évtizedeken át azt tanultuk a középiskolában és az egyetemen is, hogy Litkei Erzsébet Móricz nevelt lánya volt, hogy róla mintázta az *Árvácskát*. Hamar Péter bebizonyította, hogy sokkal szorosabb, testi kapcsolat fűzte őket egymáshoz, sőt, azt állítja, hogy Csibe fiának, Litkei Imrének is az író volt az édesapja.

Márkus Béla idézi Szilágyi István egyik meghökkentő, de nagyon mély gondolatát: „Mert annyira sose bíztunk meg egymásban, hogy meg merjük ütni a másikat...” Én bízom annyira Márkus Bélában, hogy bár meg nem ütöm, a kifogásaimat, kritikai észrevételeimet azért felsorolom. Ezek többnyire nyelvi jellegűek. Márkus több szempontból is kivételes alakja irodalmi életünknek, egy dologban azonban minden bizonnyal csúcstartó: alighanem ő használja a legtöbb írásjelet. (Lapozzon az olvasó a 219. lapra, s látni fogja, miről beszélek. S ha már sikerült idecsalogatnom, olvassa el az itt kezdődő, *Erőfeszítések, képtelen beszédre* című pazar cikkét is.) Mondatait vesszőkkel, pontosvesszőkkel, gondolatjelekkel tördeli szét, valósággal írásjelhalmozó bajnok, illetve – hogy őt utánozzam – bajnok, írásjelhalmozó. Nem azt írja, hogy „a hiányzó sorban”, hanem „A sorban, a hiányzóban...”. Bükkaranyoson nem szovjet tankok vonultak át, hanem „tankok vonultak át, szovjetek, Aranyoson”. Pedig az ösztönös nyelvérzéke hibátlan! Itt van például a *vendégoldal* szó. A Magyar Napló felajánlotta neki, hogy írjon a vendégoldalára, s ő élt a lehetőséggel. Ösztönösen érzi azonban, hogy valami nincs rendben a szóval. A *Toldit* idézi – „Vendégoldal reng araszos vállán” –, majd elmondja, hogy gyermekkori emlékei szerint a vendégoldal „ülőalkalmatosság”, ahová a kocsira felkapaszkodtak. Régebben, amikor még épebb volt a lapszerkesztők magyar nyelvi érzéke, nem vendégoldalt, hanem vendéglapot ajánlottak volna fel Márkus Bélának. Napjaink elnéző nyelveművelői ugyan már elfogadhatónak tartják az *oldal* szó *lap* jelentését, sőt Szepesy Gyula kerek perec a nyelvi babonák közé sorolja kerülését, de bárki meggyőződhet róla, hogy régebben ez főbenjáró vétek volt. Elég, ha kézbe veszi Simonyi Zsigmond *Helyes magyarságát* vagy Pintér Jenő több kiadást megért *Magyar nyelvvédő könyvét*.

Egy helyen a kommunista párt „kulturpolitikáját” elemzi Márkus a rá jellemző tájékozottsággal, de engedtessek meg nekem, s tényleg csak a kitüntető igényesség okán, hogy Kodálllyal visszakérdezzek: *szóval: kultúr?*

Stílusának külön érdekessége, hogy a kisujjában van a posztmodern szakirodalom és szakzsargon is. A posztmodern rabjaival ellentétben azonban ő nem majmolja a „klasszikusokat”, nem izzad, nem igyekszik görcsösen bizonyítani, hogy beszéli ezt a bikkfanyelvet is, hanem egy-egy felhasználható gondolatukat, fordulatukat fölényes biztonsággal és természetességgel építi be érvrendszerébe. Nem a tudományos értekező próza hűvös szaknyelvén ír, hanem élő, eleven, ízes prózanyelven. Márkus Béla nem kritikus, nem irodalomtörténész, nem esszéista, hanem író, aki egyformán magas szinten műveli a kritika, a tanulmány és az esszé műfaját.

Műveltsége és sziporkázó játékossága, szójátékos kedve – *pár(t)ját ritkító, (el)bánásmódja, Szösszenetek, szisszenések* – a legfőbb ellenfele. Mindenről észébe jut valami allúzió, valami művelődéstörténeti adat, a csábításnak pedig ritkán tud ellenállni, s olykor megszakítja a főszöveget is. Ezzel a szokásával, mondhatni, gyengéjével azonban ő maga is tisztában van, s nemcsak mások kárára ironikus, hanem, mintegy Nietzsche mottóját követve – „...minden mestert kinevettem, / ki nem nevetett önmagán” –, hajlik az öniróniára is. Első cikkében többször gúnyolja magát, hogy lassan, vontatottan halad az alaptextus felé, „Amivel mégiscsak szolgálnom illenék, ha már kellő körülményeskedéssel felkászálódtam ide”.

Egy további kifogásom azt bizonyítja, hogy Márkus Béla időnként túlságosan is udvarias. Ő mindent tud, de mi, sajnos, nem, s időnként nem osztja meg tudását az olvasóival. Cáfolja egy erdélyi szerkesztő Sütő András elleni vádjait, aki ízléstelenül még a róla írt nekrológban sem kíméli az író, de Márkus elhallgatja a nevét. Udvarias udvariatlanság ez! Tudom, hogy ma ez a gyakorlat uralkodik, de ideje lenne ezen mindnyájunknak változtatni: nevezük nevükön a dolgokat – és az embereket is! Arra nem gondol Márkus Béla, hogy száz, ezer vagy tízezer év múlva mennyi utánjárásukba kerül majd a *Mennyei elismervényt* olvasó filoszoknak, hogy kiderítsék, ki lehetett a marosvásárhelyi szerkesztő?! Megkönyörültem leendő kollégáinkon, s bár már most sem volt egyszerű, kinyomoztam: Parászka Boróka, *A Hét* főszerkesztője a tettes, aki a *Magyar Narancs*ban is rendszeresen publikál.

A monumentális tanulmányban, a *Spionprózában* bocsánatosabb eset fordul elő. Név nélkül szóba kerül egy híres, sikeres filmrendező, akinek a „besúgás élete nagy hőstette” volt. Mi ne legyünk hősök, csak bátrak, s nevezük meg: az Oscar-díjas Szabó Istvánról van szó.

Márkus Béla könyve kiemelkedő teljesítmény, az utóbbi évek egyik legszínvonalasabb magyar nyelvű esszé- és tanulmánykötete. Van ez olyan kuruc virtus, mint a Starhemberg labanc generálist elfogó Bornemissza Jánosé, Rákóczi hadnagyáé! (Gyermekkorunk kedves filmjét, a *Rákóczi hadnagyát* Bükkaranyoson forgatták.) Sőt, ez a könyv tovább fog élni még Mecser Lajos – szintén a falu szülötte – hosszútávfutó csúcsainál is. Márkus Béla emelt fővel mehet végig a Pocemen (Felvégen), büszkén kaptathat fel a Pingyomra (a helyi domb neve), nem csinált magából pócurkát (bohócot, bolondot). Ráadásul még az Esterházyaknak is törlesztett valamit Császár Péter parasztvezér – ő is a falu szülötte – 1632-es felnégyeltetéséért.... (*Nap Kiadó, 2010*)

1 <http://www.szepiroktarsasaga.hu/index.php?pageid=326>

2 <http://www.szepiroktarsasaga.hu/index.php?pageid=325>